

Jean Burnet, ed.

LOOKING INTO MY SISTER'S EYES

Toronto: The Multicultural History Society of Ontario, 1986, 245 p.

Godine 1985. Univerzitet u Torontu organizirao je konferenciju pod nazivom: Imigracija i etnicitet u Ontariju — Istraživanje historije žena. Referati podneseni na toj konferenciji čine sadržaj ove knjige koja je zamišljena kao prvi korak prema potpunijem i objektivnijem uvidu u povijest Kanade. Iako žene prema popisu stanovništva iz godine 1981. čine više od polovine stanovnika te zemlje, sve donedavno bilo je gotovo nemoguće točnije odrediti njihovu ulogu u stvaranju multikulturalne zajednice kako Ontarija, tako i Kanade u cjelini. Razlog je u činjenici što je historija uglavnom govorila o muškarcima u javnom životu (iz kojeg su žene isključene). A bilo je, osim toga, uglavnom govora o populaciji britanskog porijekla, ponešto o onima koji su se doselili iz Francuske, a tek iz rijetka o Indijancima. Ako se uzme u obzir etnička šarolikost Kanade moramo zaključiti da su o stvaranju njene prošlosti i sadašnjosti sudjelovali i pripadnici mnogih manjina, te da je zanemarivanje tih manjina u povijesnim studijama neopravdano. Knjiga pred nama pionirski je rad u pokušaju da se dopuni slika jedne zemlje, slika koja u prvi plan stavlja žene imigrantske populacije različitog porijekla. Kako je naglašeno u uvodu, prostor za bavljenje ovim temama otvorio je, s jedne strane, ženski pokret i ženske studije, a s druge strane, vladina politika multikulturalizma. Tekstovi koji su sakupljeni u ovom zborniku, premda metodološki neujednačeni, polaze od iste premise: povijest Kanade/Ontarija nisu stvarali samo muškarci, pretežno britanskog porijekla, koji su djelovali u javnom životu, već i žene finskoga, makedonskog, jevrejskog... porijekla, a djelovale su u svojim lokalnim zajednicama.

Većina autora u ovoj knjizi slaže se u zaključku da su upravo žene bile faktor koji je snažno utjecao na adaptaciju manjih etničkih grupa i na način života Sjeverne Amerike. One su, osim

toga, bile stožer svojih grupa i jamac preživljavanja tradicionalnih vrednota u nerijetko teškim uvjetima življenja. To je proizlazilo iz njihove, socijalizacijom uvjetovane, vezanosti za obitelj, porodicu i privatnu sferu. Uloga koja im je bila namijenjena nije podrazumijevala donošenje odluka prema okolini, već održanje unutargrupnog funkcioniranja. Tako su one svoje funkcije koje su izlazile izvan okvira obitelji i porodice usmjerile na dobrotvorne aktivnosti, ponekad obrazovanje i skupljanje dobrovoljnih priloga za različite potrebe svoje grupe. Oko takvih zaduženja bila su usredotočena sva udruženja žena migrantske populacije, uz neznatne varijacije proistekle iz kulturne specifičnosti određenog etnosa.

Do promjene odnosa između različitih imigrantskih grupa i kanadskog društva u cjelini došlo je poslije drugoga svjetskog rata, a posebno šezdesetih godina. Tada je donesen novi Zakon o imigraciji koji je sadržao i odredbe o ljudskim pravima, o položaju žena, te etnokulturnim različitostima. Tako je otvoren prostor za stvaranje otvorenijega, dinamičnog i izrazitije kozmopolitskog društva. I tek tada započeli su napore povijesničara da prošlosti vrate dugo zanemarivanu dimenziju — do sada »nevidljivu« sferu utjecaja žena i migranata na stvaranje takve, kozmopolitske zajednice.

U prvom tekstu Elizabeth Hopkins govori o ženama iz više klase koje su u prvoj polovini devetnaestog stoljeća stigle u Ontario iz Britanije. Uzimajući primjer pet žena, čija pisma i publikacije analizira, autorica objašnjava razloge njihova dolaska, očekivanja i borbu u novom svijetu, odnos prema zemlji porijekla i, konačno, pomirenje s novim. Položaj žena iz više klase bio je u mnogome lakši od položaja siromašnijih žena. One bijahu obrazovane, a stizale su u novu sredinu iz glavnog centra kolonizacije Kanade, praćene poslugom i opskrbljene materijalnim sredstvima. Te početne premise omogućavale su im više slobodnog vremena, bolji uvid u zbivanja i širi krug djelovanja. Osim toga, bile su dobrodošle u Ontario kako zbog svog porijekla, tako i zbog svoga višeg socijalnog statusa. Iako one nisu reprezentativne za položaj žena-migranata, njihove sudbine, po riječima autorice, ocrta-

vaju prototip odlučne sjevernoameričke žene koja daje obrise vrednosnog sistema tog kontinenta kakvoga i danas vidimo.

Drugi tekst obrađuje položaj mnogo reprezentativnijeg segmenta migrantске populacije. Franc Sturino, prije svega na osnovi usmenih svjedočanstava, ocrtava migrantske tokove iz južne Italije u Ontario i ulogu žena u njima. Područje porijekla — Kalabrija, vrijeme — početak dvadesetog stoljeća, model traženja novog mjesta pod suncem — povezani rodbinski lanac. U tom lancu odluku o promjeni mjesta boravka nisu donosili pojedinci, muškarci ili žene, već porodica, što je u direktnoj vezi s patrijarhalizmom kao osnovnom odrednicom društvenog života na mikronivou. U ovom kontekstu treba imati u vidu i veoma teške ekonomske uvjete na talijanskom Jugu. Iz tog razloga mnoge su porodice ohrabrivale svoje mlade članove, u početku gotovo isključivo muškarce, da rješenje svojih teških životnih uvjeta potraže u Novom svijetu. U ženidbenim dogovorima povratnici iz Amerike bili su u boljem položaju od ostalih. »Na taj način žene su imale aktivni utjecaj na društveni kapital povezan sa emigracijom, pa su tako djelovale kao stimulans za prekomorski exodus« (str. 23). Dakle, žene su utjecale na odlazak muškog djela stanovništva, ali ne kao žene *per se*, već kao buduće supruge, supruge i majke migranata. Kao što je slučaj i kod većine ostalih etničkih grupa, žene iz Kalabrije stizale su u Kanadu kao članovi porodice, kada su njihovi rođaci u toj zemlji uspjeli osigurati osnovne egzistencijalne uvjete. U prvoj fazi naseljavanja gotovo redovito možemo pratiti zajednička domaćinstva rođaka ili pripadnika iste lokalne zajednice iz Kalabrije. Zajednički napori porodice bili su usmjereni na osiguranje vlastitog doma, a u drugi plan je dolazilo stjecanje imetka, osiguranje boljeg zaposlenja i obrazovanje. Poštujući strogu podjelu uloga po spolu, žene su uglavnom ostajale u kući. Ako su i bile prisiljene tražiti zaposlenje, redovito su birale takva koja su im ostavljala dovoljno vremena za tradicionalne »ženske« poslove. Ne treba zanemariti ni činjenicu da su takvi poslovi bili slabije plaćeni, pa nije bila ugrožena funkcija muškarca kao hra-

nitelja obitelji, što bi moglo dovesti u pitanje koheziju porodice patrijarhalnog tipa za koju su socijalizacijom bili pripremljeni i muškarci i žene. Naravno, ovakav idealan tipski model nije isključivao konflikte, pogotovu u socijalnom okružju u kojem su, već u susjedstvu, bili vidljivi drugi načini života. Patrijarhalnost nameće granice i muškarcima i ženama, ali u slučaju žena te su granice mnogo bliže njenoj privatnoj sferi, prije svega zbog stalne kontrole porodice. »Čast« žene bila je i čast njezina muža kojemu su, u isto vrijeme, stavljane mnogo blaže ograde ponašanju. Zanimljivo je primijetiti da su žene, iako nezadovoljne svojim položajem, redovito bivale spremnije određi se vlastitih interesa nego ugroziti jedinstvo porodice. Talijanske žene s početka ovog stoljeća, koje su se doselile u Ontario, dale su prednost održanju porodice a ne vlastitoj emancipaciji, iako su odškrinule i ta vrata.

Franca Iacovetta nastavlja analizu iste populacije, ali u vrijeme od 1947. do 1962. U poslijeratnom razdoblju mnogo veći broj Talijanki nalazi zaposlenje izvan kuće i tako se upoznaje i sa dodatnim tipom eksploatacije — one koja karakterizira kapitalistički način proizvodnje. Njihov je položaj bio otežan i često neskrivenim neprijateljstvom protestantske sredine prema južneevropskom i katoličkom porijeklu Kalabreza. Protestanti Ontarija kao da nisu bili uvjereni da takva populacija može pridonijeti razvoju njihova društva. (Trebalo spomenuti da je godine 1951. samo u Torontu živjelo oko 90.000 talijanskih emigranata.) Prva zaposlenja žene su nalazile na farmama, a zatim u tekstilnoj industriji. No zbog toga poslovi u kući i oko djece nisu postali manje »ženski«. Produžena dominacija patrijarhalnog morala proizvela je tzv. »dominaciju odozdo« putem koje su žene nerijetko uspjevale nametnuti svoju volju. Uloga žena u preživljavanju imigrantskih porodica bila je toliko značajna da je polako vodila ka promjeni tradicionalne porodice. Tome je pridonijelo i njihovo zapošljavanje. Godine 1961. u Torontu je bilo zaposleno 16.990 žena talijanskog porijekla (ili 70% od ukupno zaposlenih žena). No još se uvijek radilo o sezonskim ili loše plaćenim poslovima za koje nije bilo potrebno obrazovanje. Veoma pola-

gan tok promjene uloge žena može se objasniti lošim položajem talijanske manjine koji je, tijekom desetljeća i desetljeća, njene članove prisiljavao na borbu za opstanak u kojoj je pridržavanje tradicije bila svojevrsna sigurnost za sve. U takvim okolnostima žene su razvile svijest o svojoj važnosti za porodicu, a ponos zbog toga bijaše još jedna zapreka u njihovu osvješćivanju kao ličnosti. Zahvaljujući ženama, talijanska je zajednica lakše preživjela, ali su žene ostale njeni zarobljenici.

O Finkinjama u Ontariju piše Varpu Lindström-Best. Veliki broj njih nalazio je zaposlenje u privatnim kućama, a nerijetko su u novu zemlju stigle same, ohrabrene ponudama dobrostojećih porodica. Tako je, na primjer, godine 1929. od 1618 odraslih Finkinja koje su stigle u Kanadu, čak 1288 došlo na takve pozive. Posao su nalazile u obiteljima srednje i više klase koje su im nerijetko postajale surogat vlastite porodice do te mjere da su određivale i ograničavale i njihovo slobodno vrijeme. No, s druge strane, mjesta zaposlenja postala su za mlade Finkinje svojevrsna škola jezika i običaja zemlje, što im je kasnije omogućilo da lakše nađu bolji posao. Za razliku od Talijanki, njihov položaj u etničkoj zajednici i u širem društvu bio je mnogo nezavisniji. Njihovi su muževi na sebe preuzimali dio poslova oko djece dajući im tako mogućnost da se i dalje školuju sudjeluju u društvenom životu i političkim aktivnostima. Ovdje treba napomenuti da je dobar dio finskih radnika dvadesetih godina bio socijalistički orijentiran, a to je rezultiralo jakim kolektivističkim duhom i spremnošću da se zajednički rješavaju opći i pojedinačni problemi. Finkinje zaposlene u privatnim kućama imale su vlastite organizacije »kojima je bilo zajedničko nastojanje da postignu minimalni zagarantirani nivo plaća« (str. 49). Osim toga, organizacije bijahu i mjesta obrazovanja, gdje se posebno vodila briga o klasnoj svijesti i razumijevanju uloge žena u društvu. Bez sumnje, ova je populacija stigla u Kanadu spremna na aktivno mijenjanje ne samo svoje pozicije, već i šire zajednice.

Za razliku od Finkinja, mlade Britanke iste profesije, o kojima piše Ma-

rilyn Barber, uglavnom su se okupljale oko crkvenih organizacija. Njihovi različiti ogranci bijahu pribježišta u vrijeme nezaposlenosti, prostor za društveno okupljanje i održanje etničkog identiteta. U prvih trideset godina ovog stoljeća stiglo je iz Britanije 170.000 žena koje su izrazile želju da rade u kućama. Očigledno je upravo taj tip zaposlenja bio najpogodniji ženama bez obitelji, no i mnoge druge prihvaćale su ga u vrijeme kada je veliki dio javne sfere (osim industrijskog i poljoprivrednog rada) za žene bio zatvoren.

Nećemo mnogo pogriješiti ako situaciju Jevrejki u Kanadi, o kojima pišu Paula J. Draper i Janice B. Karlinsky, usporedimo s onom žena talijanskog Juga. Ni njihova etnička zajednica nije smatrala da žene mogu dati širi doprinos društvenom životu od vođenja domaćinstva. Svi poslovi koje su one ipak obavljale za zajednicu odnose se na uslužne i dobrotvorne aktivnosti, tj. na brigu o drugima što je samo prošireni model njihove tradicionalne uloge. Samo veoma mali broj žena, uglavnom pripadnica radničke klase koje su u Kanadu stigle s izgrađenim političkim stavovima, nastavio je i u novoj sredini napore koji su bili centrirani oko izgradnje nacionalne države Jevreja. Jedan dio njih organizira godine 1925. posebnu organizaciju u kojoj se prvi put javljaju artikulirani feministički zahtjevi. Upravo preko te organizacije žene su prvi put dobile šansu da javno progovore kako o problemima žena, tako i o političkim pitanjima. No njihova radikalna uloga izgubila je na težini poslije formiranja države u Palestini. Obrazovane žene jevrejske zajednice ostale su grupirane oko pokušaja promjene tradicionalno subordiniranog položaja žena.

Još jednu potvrdu suženosti dijapazona ženskog djelovanja nalazimo u tekstu Apolonije Kojder o Poljakinjama u Kanadi. Njihov doprinos Poljskoj alijansi u novoj sredini bio je, protiv njihove volje veoma ograničen. »Ukratko, žene su bile neophodne za preživljavanje organizacije, no ipak su se neprestano nalazile na periferiji organizacione strukture« (str. 91). Posebna društva koja su osnivala same prije prvoga svjetskog rata (Ženski kružok i Komitet poljskih žena) bila su usmjerena na probleme funkcioniranja etni-

čke zajednice i, kasnije, obrazovanja. Njihovi prilozi u migrantskim listovima govorili su i o općim temama kao što su tridesetih godina bile antikapitalizam, antifašizam, ali i prava žena. Situaciju migrantica u to vrijeme obilježava pokušaj uravnotežiti i pomiriti staro i novo, tradicionalno nasljeđe i američki način života. Autorice zaključno navode da je migracijski proces s vremenom doveo do primjetne promjene tradicionalne poljske obitelji. Te promjene bile su pozitivne za žene koje su polako odbacivale striktnu kontrolu etničke zajednice i porodice, prije svega zato što su se zaposlile i što im je to omogućilo ekonomsku nezavisnost, pa je tako postepeno sve veći broj poljskih žena preuzimao u svoje ruke kontrolu nad vlastitim načinom života.

Eleoussa Polyzoï piše o nedovoljno istraženju populaciji Grka iz Male Azije koji su odabrali Kanadu kao određite i o ulozi žena tokom njihova egzodusa i u procesu adaptacije u novoj sredini. Struktura odnosa u porodici, kako je prikazana i u prednjim tekstovima, ponavlja se i na ovom primjeru. Jedine aktivnosti žena izvan kuće bile su povezane sa Ženskim filantropijskim društvom, koje je stavilo sebi u zadatak brigu za očuvanje etničkog identiteta i obrazovanje druge generacije u tom smislu. Slični su i zaključci Lillian Petroff koja je istraživala Makedonke koje su stigle u Toronto do godine 1940. Većina njih došla je pošto su se njihove obitelji i obitelji potencijalno mladoženje u Kanadi dogovorili o vjenčanju, često i pismenim putem. Njihovo vlastito mišljenje o tome nije se ni tražilo ni podrazumijevalo. Ta činjenica dovoljno govori o njihovu položaju u obitelji i zajednici i u Kanadi i u domovini. Stara pravila nastojala su se održati što duže i u novim okolnostima. Tako je isključivo bezizlazni ekonomski položaj mogao uroditi dozvolom da se žene zapošljavaju izvan kuće. Makedonska zajednica još je jedna u nizu patrijarhalnih manjina čiji kruti svjetonazor o pravima i dužnostima žena može biti promijenjen samo protokom desetina godina.

Tekst Isabel Kaprielian o Armenkama, izbjeglicama u Ontariju zanimljiv je prije svega zbog informacija o genocidu Armenaca godine 1915., kada

je milijun i pol ljudi ubijeno od vojnika Otomanskog carstva. Većina preživjelih bile su žene i djeca koji su morali naći novi dom. Oko 1000 stiglo ih je do Kanade. Očuvanje jezika bio je svojevrsan simbol nacionalnog preživljavanja pa su stoga organizirane škole koje su uglavnom vodile žene. Strah od Turaka i Kurda proširio se i na sve ostale strance od kojih je trebalo štiti prije svega žene. Stoga su one rijetko izlazile bez muške pratnje što je njihov ulogu u društvu učinilo još ograničenijom nego što je bila u domovini. Bilo je potrebno da prođe desetljeće kako bi žene polako počele same upoznavati novi svijet i njegova pravila, te učeći o drugima naučiti više i o samima sebi.

Frances Swyripa piše o ženama iz Ukrajine. Krajem 19. i početkom 20. stoljeća migrirali su uglavnom muškarci. No u razdoblju 1911—1931. omjer se izjednačavao, da bi na kraju razdoblja u Ontariju bilo 58,5% Ukrajinaca prema 41,5% Ukrajinki. I u ovom radu ocrtni su glavni orisi povijesti zemlje porijekla, s posebnim osvrtom na revolucionarne ideje koje su utjecale i na migrantsku populaciju, određujući nemalo njihov odnos prema zemlji prijema. Ali, i u ovom slučaju, patrijarhalizam tradicionalne kulture i očuvanje tradicije zbog preživljavanja nacionalnog identiteta bili su glavni faktori i kordinate svakodnevnog života i dopuštenih aktivnosti žena. Traženje vlastitog identiteta bilo je privilegija obrazovanih žena iz bogatijih slojeva. Ta linija razgraničenja, temeljena na ekonomskom a ne isključivo spolnom kriteriju, naglašena je samo u ovom radu, iako je zasigurno prisutna i kod ostalih migrantskih zajednica.

Dora Nipp za predmet svoga proučavanja uzima Kineskinje u međuratnom razdoblju. Dvadesetih godina samo je 4,6% kineske populacije u Ontariju bilo žena. One su bile najodlučniji čuvari tradicije, čak do te mjere da su vlastitu djecu, rođenu u Kanadi, dovodile u šizofrenu situaciju nepripadanja širem društvu, braneći im i da nađu prijatelje koji nisu Kinezi. Nažalost, ovaj nam tekst ne nudi dovoljno podataka i bar pokušaja zaključaka, te tako ostaje tek skica koja ne pomaže dovoljno razumijevanju položaja i stava kineskih Kanađana.

Zanimljivu studiju o pripadnicama Menonitske zajednice u Ontariju napisali su Frank H. Epp i Marlene G. Epp. Ova je zajednica u Evropi nastala kao jedan od rezultata reformacije. Osnovna načela, koja određuju i svakodnevni život, čine muškarce i žene ravnopravnijim no u primjerima koje smo dosad pratili, kako u prošlosti tako i u migrantskim situacijama. S druge strane, Menoniti su izolirane grupacije koje funkcioniraju po strogim vlastitim pravilima usred bilo kojega globalnog društva. (Amiši su također menonitska grupa.) No mora se primijetiti da je uloga žena ipak bila ravnopravna u kriznim situacijama iz prošlosti, no što je u mirnim danima egzistiranja komune. Kada nema progona i problema izvana, uloge su određenije i strože svim članovima. No one su ipak mogle biti misionarke i time kročiti u javnu sferu. Četrdesetih godina mnoge stječu i više obrazovanje, a ženski pokret iz šezdesetih naveo je i Menonitkinje da preispitaju svoj položaj i u menonitskoj zajednici i u kanadskom društvu. Tip neagresivnog patrijarhalizma čini se da predstavlja mnogo manju branu za traženje vlastitog puta i osvještavanje žena, no što je bio slučaj u, na primjer, talijanskoj ili kineskoj zajednici o kojima je bilo riječi.

Tekstovi koji čine ovaj zbornik razlikuju se kako i po kvaliteti i po metodološkom pristupu. Neki kao polazište uzimaju historijske i statističke podatke te analizu dokumenata, dok se drugi oslanjaju na intervjue, pisma i novinske članke. No ipak je moguće izvesti nekoliko zaključaka. U svim migrantskim grupama o kojima je bilo riječi vidljiv je subordinirani položaj žena. Do nedavne prošlosti one su smatrane čuvaricama ognjišta, odgojiteljicama svoje djece i zaštitnicama tradicije. Takvu socijalizaciju uvjetovala je njihova konzervativna uloga, koja se tek u novije vrijeme polako mijenja. No žene bijahu ona središnja snaga koja je omogućila egzistencijalno i kulturno preživljavanje posebnih etničkih grupa, te ne začuđuje probudeni interes za ovakve knjige u multikulturnom kanadskom društvu koje je, nadamo se, spremno prevladati razvojnu fazu obi-

lježenu ksenofobijom, i započeti novu stranicu zajedničkog života — jedinstvenu u različitosti.

Mirjana Oklobdžija

Živko Mandić

POVIJESNA ANTROPONIMIJA
BUNJEVAČKIH HRVATA
U MADŽARSKOJ

Tankönyvkíadó, Budapest 1987, str. 434.

Premda je nezamjenljivom pomoćnicom mnogih povijesnih i filoloških disciplina, njeni poslenici često s pravom ističu da je onomastika unekoliko pastorče filologije. Onomastika nije popularna ni kao vlastiti ni kao tuđi poziv jer traži beskrajno strpljenje i predan, dugotrajan rad da bi se došlo i do najmanjih podataka; kopanje po mnogim i teško dostupnim izvorima i, na kraju, zahtijeva izuzetnu erudiciju neophodnu za vrednovanje sakupljene građe. Kao tuđ poziv, ova struka većinu ne oduševljava: popisi imena nisu osobito zanimljivo štivo ni za mnoge povjesničare ili filologe a nekamoli za manje upućene. Ipak: njezini su nalazi za mnoga istraživanja nenadomjestivi; pogotovu kada drugi izvori ne pružaju dovoljno građe. To ju čini jednom od najvažnijih pomoćnih historijskih znanosti u proučavanju povijesti o kretanju stanovništva i etničkim migracijama uopće. Posebnu važnost ona ima za proučavanje naroda u dijaspori.

U tom kontekstu valja čitati, tumačiti i vrednovati značaj posljednje knjige jednoga od vodećih intelektualaca naše manjine u Madžarskoj i neumornog sakupljača njene onomastičke baštine — Živka Mandića, -POVIJESNA ANTROPONIMIJA BUNJEVAČKIH HRVATA U MADŽARSKOJ, izdane na hrvatskom jeziku u Budimpešti, u nakladi Državnog zavoda za izdavanje udžbenika.

Osnovni dio ove lijepo opremljene knjige od oko 430 stranica, čini zapravo imenoslov (antroponomastikon) od 3574 prezimena Bunjevačkih Hrvata u Madžarskoj. Taj korpus može se smatrati praktički potpunim ima li se u vidu da